

ZAŠTIĆENA PODRUČJA

BOSNE I HERCEGOVINE

Centar za
životnu sredinu

UDRUŽENJE
AARHUS
CENTAR U BIH

TRANSITION
Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

**CZECH
AID**

Autor: Ratko Pilipović
Recenzent: Dejan Radošević
Grafički dizajn: Vanja Lazić
ISBN: 978-80-88508-49-6

Za više informacija, posjetite:

Engleski: www.arnika.org/en/countries/bosnia-and-herzegovina

Jezici u BiH: www.eko.ba

Ova publikacija je pripremljena uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Češke Republike u okviru Programa za promociju tranzicije koji predstavlja finansijsku pomoć za podršku demokratiji i ljudskim pravima na primjeru i iskustvu sa socijalnom tranzicijom i demokratizacijom Češke Republike.

SADRŽAJ

1. Uvod

2. Zaštita prirode iz ugla Evropske unije

Zakonodavstvo Evropske unije

Ekološke mreže

3. Zaštićena područja u BiH

Zakonski okvir u zaštiti prirode

Kategorizacija zaštićenih područja

Režimi zaštite

Popis zaštićenih područja

Nadležnost, postupak proglašavanja i upravljanje zaštićenim područjima

4. Primjeri iz prakse rada pokretanja inicijativa i upravljanja zaštićenim područjima

5. Zaključak / preporuke

6. O nama

UVOD

U zadnjih nekoliko godina građani Bosne i Hercegovine suočavaju se sa različitim situacijama rapidnog uništavanja životne sredine pod izgovorom „javnog interesa“. Nakon najezde gradnje hidroelektrana na rijekama Bosne i Hercegovine, a koja je privremeno zaustavljena zahvaljujući naporima civilnog sektora, na red su došla rudna bogatstva koja su dugo na meti velikih privatnih kompanija. Geološka istraživanja i iskopavanja ruda rapidno napreduju, pa je tako u zadnje dvije godine otvoreno nekoliko rudnika uglja, dok se u narednom periodu planira otvaranje rudnika kritičnih mineralnih sirovina, izuzetno cijenjenih i traženih na međunarodnom tržištu. Litijum, nikl, bakar, zlato samo su neki od metala koje Bosna i Hercegovina ima, a na koje su „zinule“ velike svjetske kompanije.

Planovi koje vlasti imaju za nove rudnike, ne poklapaju se sa planovima lokalnih zajednica i planovima stanovništva koje je direktno pogođeno ovim projektima. Nakon ustajanja protiv gradnje malih hidroelektrana (mHE), ova borba prešla je na zaštitu šuma, rijeka, brda i svega što bi kopanje rude devastiralo. Građani sve više uviđaju da je ostatak u zdravoj životnoj sredini, racionalnim korištenjem prirodnih resursa, jedini ispravan put života u Bosni i Hercegovini. Rudnici uglja u Mednoj, Bistrici, Sanskom Mostu, Kaknju, Zenici i istraživanja u Loparama, Jezeru, Šipovu, Ozrenu samo su neki od primjera sadašnjih ili budućih rudnika koji će zauvijek promijeniti lice i naličje Bosne i Hercegovine.

Nakon sistematskog uništavanja svih oblasti društva, ostala je još jedino priroda koja ne poznaje granice. Prirodu moramo sačuvati i očuvanu predati mlađim generacijama na korištenje, kako se Bosna i Hercegovina od zemlje sa jedinstvenom prirodom, ne bi pretvorila u rudnik u središtu Balkana. Građani pojedinih opština i gradova Bosne i Hercegovine to sve više uviđaju i svim naporima i sredstvima nastoje da sačuvaju svoj kraj, za dobrobit svih stanovnika lokalne zajednice. Jedan od načina, svakako je i zakonom zaštititi određeno područje.

Ovaj priručnik namijenjen je svim građanima i građankama Bosne i Hercegovine u namjerama da legalno zašтите prirodu svojih lokalnih zajednica, čuvajući rijeke, šume, brda u kojima svi imaju pravo racionalno uživati. U njemu su objašnjeni neki osnovni pojmovi koji su u vezama sa zaštitom prirode, te se jedan dio priručnika bavi zaštitom iz ugla Evropske unije, uspostavljanjem ekoloških mreža. Jedan dio priručnika direkto je preuzet sa internet stranica od institucija koje se bave zaštitom životne sredine i učestvuju u postupku proglašenja zaštićenog područja.

Priručnik je sastavni dio projekta „DRAGULJI PRIRODE“ čiji fokus je upravo baziran na pokretanju inicijativa za zaštitu pojedinih predjela u Bosni i Hercegovini, i ukazivanju na pravo i mogućnost civilnog sektora da aktivno djeluje u toj sferi. Projekat realizuju Udruženje „Arnika“ iz Češke Republike, „Centar za životnu sredinu“ iz Banja Luke, „Centar Dr. Stjepan Bolkey“ iz Olova i „Arhus centar“ u Bosni i Hercegovini iz Sarajeva.

A stylized plant with a teal vertical bar and a green wireframe structure. The plant is composed of a central stem and several leaves, all rendered in a green wireframe style. The leaves are positioned on the left side of the stem, and the stem extends downwards. A teal vertical bar is located on the left side of the image, partially overlapping the plant's stem. The background is white.

ZAŠTITA PRIRODE IZ UGLA EVROPSKE UNIJE

ZAKONODAVSTVO EVROPSKE UNIJE

Evropska Unija je u cilju zaštite i očuvanja svoje prirode, donijela nekoliko paketa propisa koji su dio poglavlja životne sredine, a svaki propis država članica mora primjenjivati direktno ili implementirati u domaće zakonodavstvo. Konvencije su poznate po tome što generalno daju načela i smjernice u kom pravcu treba da ide očuvanje i zaštita životne sredine u pojedinim oblastima na svjetskom nivou, dok se direktivama detaljno uređuju pitanja specifična za zaštitu životne sredine za članice EU, ali i onih država koje su na tom putu.

I. Konvencije

U oblasti zaštite životne sredine, staništa biljnog i životinjskog svijeta primjenjuje se nekoliko konvencija, a svaka nosi ime po gradu u kome je donesena. Svaku konvenciju prati određeni broj dokumenata kao što su uredbe, odluke, protokoli, i njima se još detaljnije ulazi u specifična pitanja. Konvencije nisu obavezne kada se donesu, već se svakoj državi ostavlja na volju da je ratifikuju – potvrde i krenu primjenjivati. Kada stupe na snagu, njihove odredbe se moraju poštovati, kao i odluke komisija koje vrše nadzor nad svakom konvencijom u cilju preispitivanja djelovanja organa vlasti u zaštiti životne sredine.

U oblasti zaštite životne sredine primjenjuju se sljedeće konvencije: Ramsarska, Vašingtonska, Bernska, Bonska, Konvencija iz Rio de Žaneira i Firence, te Barcelonska konvencija. Ramsarska konvencija bavi se zaštitom močvara koje su od izuzetnog značaja za svjetska staništa, dok vašingtonska štiti ugrožene vrste divlje flore i faune od međunarodne trgovine. Za Bernsku i Bonsku konvenciju se može reći da je njihova primjena primat u zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa, Konvencija UN iz Rio de Žaneira bavi se biološkom raznolikošću, Barcelonska konvencija se bavi zaštitom morskog ekosistema i obalnih područja Mediterana, a Konvencija iz Firence zaštitom predjela.

Popis konvencija u primjeni:

1. *Konvencija o močvarama (1971, Ramsarska konvencija)*
2. *Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje*

flore i faune (1975, Vašingtonska konvencija – CITES) koju prati nekoliko Uredbi:

3. *Konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (1979, Bernska konvencija) koju prati:*
4. *Konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (1979, CMS ili Bonska konvencija)*
5. *Konvencija UN-a o biološkoj raznolikosti (1992, Rio de Janeiro) iz koje su proistakla dva protokola:*
6. *Konvencija za zaštitu morskog ekosistema i obalnih područja Mediterana (Barcelonska Konvencija (1976, Barcelona)*
7. *Evropska konvencija o predjelu (2000, Firenca)*

II. Direktive

Postojanje direktiva s druge strane znači njihovu obaveznu primjenu svake države članice Evropske Unije, ali i onih država koje su na tom putu. Kada se jedna zemlja, kao što je Bosna i Hercegovina, odluči da podnese zahtjev za prijem u EU, onda primjena direktiva u potpunosti postaje obaveza do trenutka ulaska te države u članstvo EU. Do tog perioda, direktiva se može djelimično implementirati u domaće zakonodavstvo, u zavisnosti od situacije na terenu. Bez obzira u kom obimu se direktiva implementirala, njena primjena postaje primarna u odnosu na primjenu domaćih zakona. Tako nadzor nad primjenom direktiva vrše domaći sudovi u upravno – sudskom postupku, nadležna ministarstva, ali i organi Energetske zajednice.

Postoje tri osnovne direktive koje se bave očuvanjem, zaštitom i korištenjem prirode. Prve dvije direktive, o konzervaciji prirodnih staništa i divlje faune i flore i konzervaciji divljih ptica često se zajedno primjenjuju, nadopunjavajući jedna drugu. Obje direktive su obavezne u zakonima koji se bave očuvanjem i zaštitom prirode. Treća direktiva odnosi se na držanje divljih životinja u zoološkim vrtovima i njena primjena nije obavezna u zemljama koje nemaju ovakve objekte.

Popis direktiva u primjeni:

- 1) *Direktiva Savjeta 92/43/EEZ od 21. maja 1992. godine o konzervaciji prirodnih staništa i divlje faune i flore, uz izmjene iz direktiva 97/62/EZ i 2006/105/EZ i Uredbe (EZ) 1882/2003;***

Direktiva o staništima se bazira na sličnim mjerama zaštite kao i Direktiva o pticama, s tim što obuhvata veći broj vrsta i tipova staništa

evropske flore i faune. U Aneksu (Dodatku) I nalazi se lista oko 230 tipova staništa koji zahtijevaju zaštitu kroz određivanje područja ekološke mreže, a u Aneksu (Dodatku) II se nalazi lista oko 1000 biljnih i životinjskih vrsta koji takođe zahtijevaju zaštitu kroz određivanje područja. Aneks (Dodatak) III sadrži listu kriterijuma za izbor područja Natura 2000. U Aneksima (Dodacima) IV – VI definisane su odredbe za zaštitu (stroga zaštita, mjere zaštite/upravljanja, sredstva i način lova, sakupljanja, prevoza). Direktiva o staništima preciznija je po pitanju ocjene planova i projekata koji mogu imati uticaj na vrste i tipove staništa.

2) Direktiva 2009/147/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 30. novembra 2009. godine o konzervaciji divljih ptica (kodifikovana verzija Direktive 79/406/EZ i njenih izmjena);

Direktiva o pticama usvojena je sa ciljem da zaštiti sve divlje ptice i njihova najvažnija staništa. Da bi se obezbijedila njihova održivost, Direktiva zabranjuje pojedine djelatnosti, poput držanja ili prodaje divljih ptica i uvodi zakonske procedure za regulisanje nekih aktivnosti, kao što je lov. Direktivom se zahtijeva da svaka zemlja članica EU najvažnija područja za više od 190 ugroženih vrsta i sve migratorne ptice utvrdi kao područja ekološke mreže Natura 2000, posebno vodeći računa o močvarnim područjima od međunarodnog značaja.

EKOLOŠKE MREŽE

I. EMERALD EKOLOŠKA MREŽA¹

Konvencija Savjeta Evrope o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, poznatija kao Bernska konvencija (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern Convention) je obavezujući međunarodni pravni instrument u oblasti očuvanja prirode. Obuhvata cjelokupnu prirodnu baštinu evropskog kontinenta, a proteže se i na neke države Afrike, kao što su Burkina Faso, Maroko, Tunis i Senegal. Uz očuvanje divljih vrsta biljaka i životinja i njihovih prirodnih staništa, cilj Bernske konvencije je i unapređenje evropske saradnje u ovoj oblasti. Konvencija je usvojena u Bernu (Švicarska) 1979. godine, na snagu je stupila 1982.

Sastavni dio Bernske konvencije su liste strogo zaštićenih vrsta flore (dodatak I) i faune (dodatak II) i lista zaštićenih vrsta faune (dodatak III), za koje je potrebno da se poduzmu zakonodavne i administrativne mjere kako bi se osiguralo očuvanje njihovih staništa. Osim toga, zabranjena je upotreba određenih sredstava i metode ubijanja, zarobljavanja i drugih oblika eksploatacije za sisare, ptice i slatkovodne ribe (dodatak IV).

Ideja Savjeta Evrope o formiranju evropske ekološke mreže za očuvanje staništa vrsta navedenih u dodacima Konvencije donesena je 1989. godine, a pokrenuta 1996. godine kroz Emerald program i formiranje Emerald ekološke mreže na teritoriji svih potpisnica i država promatrača Konvencije, a koju čine područja od posebnog interesa za očuvanje (Areas of Special Conservation Interest, ASCIs).

Emerald mreža se zasniva na istim principima kao i mreža Natura 2000 i formalno se promatra kao priprema za implementaciju Direktive o staništima, odnosno Direktive o očuvanju prirodnih staništa i divljih biljnih i životinjskih vrsta (Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, the Habitats Directive) u okviru evropskih integracija. Da bi se osigurala maksimalna podudarnost ova dva procesa, usuglašavane su liste vrsta biljaka i životinja navedenih u dodacima Konvencije sa vrstama sa aneksa Direktive o staništima i Direktive o pticama, tj. Direktive o očuvanju divljih ptica (Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council on the conservation of wild birds, prvi put donijeta 1979. godine – Council Directive 79/409/EEC).

¹ <https://www.fmoit.gov.ba/bs/okolis/zastita-prirode/emerald-mreza-bosna-i-hercegovina>

Kao rezultat usaglašavanja i osnova za realizaciju Emerald programa su Rezolucija br. 4 (1996, 2010) i Rezolucija br. 6 (1998, 2011) Stalnog odbora Bernske konvencije (Standing Committee). Prva rezolucija sadrži listu ugroženih prirodnih tipova staništa usaglašenu sa aneksom I Direktive o staništima, a druga daje popis biljnih i životinjskih vrsta koje zahtijevaju posebne mjere očuvanja njihovih staništa, a koje se nalaze na aneksu II Direktive o staništima i aneksu I Direktive o pticama.

II. **NATURA 2000²**

Natura 2000 je ekološka mreža koju čine područja važna za očuvanje ugroženih vrsta i staništa Evropske unije. Temelji se na dvije direktive koje podržavaju politiku zaštite prirode Evropske unije. To su Direktiva o staništima i Direktiva o pticama. Ovim se direktivama štiti oko 1200 životinjskih i biljnih vrsta i 230 vrsta staništa na preko 20% teritorija Evropske unije. Mreža Natura 2000 sastoji se od posebnih zaštićenih područja - SAC-a (područja koja su određena Direktivom o staništima) i posebnih područja zaštite ptica - SPA (područja odvojena prema Direktivi o pticama) i trenutno obuhvata oko 30 000 područja.

Cilj Natura 2000 je osigurati dugoročan opstanak i povoljne uslove za najvrijednija i najugroženija staništa i vrste. Ti se ciljevi, između ostalog, postižu usklađivanjem s interesima i dobrobiti stanovništva koje živi i obavlja aktivnosti na određenim područjima Natura 2000. Mrežna područja određuju se prema naučnim kriterijima koji su isti za sve zemlje.

Objašnjenje pojmova SCI, SAC i SPA:

- 1. SCI - sites of community importance – područja od važnosti za zajednicu**
 - područja određena kao važna za zajednicu i koja se u roku od 6 godina mogu proglasiti kao SAC. Ova područja se nominuju i ne moraju sva SCI područja biti SAC
- 2. SAC - Special Areas of Conservation - područja određena Direktivom o staništima**
- 3. SPA - Special Protection Area - područja određena Direktivom o pticama**
 - Direktno ulaze u područja NATURA 2000

**ZAŠTIĆENA PODRUČJA
U BOSNI I HERCEGOVINI**

ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE PRIRODE

Bosna i Hercegovina kao složena administrativna jedinica sastavljena od opština, gradova, kantona, entiteta i distrikta (14 administrativnih jedinica bez opština i gradova) nema jedinstven zakonodavni sistem zaštite prirode. Na državnom nivou nije usvojena zajednička strategija zaštite prirode, dok su entiteti Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska donijeli svoje strategije. Pored strategija, entiteti imaju svoje zakone o zaštiti prirode, kao i potrebne podzakonske akte u ovoj oblasti. Svi propisi su u većoj mjeri usklađeni sa evropskim direktivama o zaštićenim staništima i pticama i njihova buduća dopuna i primjena bi trebala ići u pravcu usklađivanja propisa sa svim direktivama iz poglavlja 27.

Organizacije koje se bave zaštitom prirode u Bosni i Hercegovini u svom radu, pored zakona o zaštiti prirode / okoliša, koriste i podzakonske akte, pravilnike i uredbе. Od posebnog su značaja akti koji se odnose na zaštitu zaštićenih i divljih vrsta, te upravljanju zaštićenim područjima, za čije je donošenje nadležno ministarstvo koje se bavi pitanjima zaštite prirode / okoliša. Iz tog razloga, s obzirom na odredbe stuba učešće javnosti u donošenju odluka Arhuske konvencije (*Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti i pristupu pravdi*), javnosti je omogućeno učestvovanje u postupku donošenja zakonskih i podzakonskih akata, putem svojih sugestija, prijedloga i mišljenja na predložene akte. U tom smislu, nadležni organi su dužni javno objaviti kada se radi o određenoj promjeni ili donošenju zakona ili podzakonskih akata.

I. Republika Srpska

Zadnjih nekoliko mjeseci 2024. godine, Ministarstvo prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Republike Srpske je intenzivno radilo na pripremama izmjena i dopuna Zakona o zaštiti prirode. Tako je formalno i neformalno pružena mogućnost organizacijama koje se bave zaštitom životne sredine da aktivno učestvuju u pripremi prijedloga izmjena i dopuna Zakona, a koje su usvojene na devetoj redovnoj sjednici Narodne skupštine Republike Srpske održanoj 22.05.2024. godine. U odnosu na raniji tekst Zakona, ovim izmjenama vidno je promijenjen status upravljača zaštićenih područja čime je omogućena naplata usluga, uspostavljen je sistem prihvatilišta, kao i izrada novog pravilnika kojim se propisuje lista invazivnih vrsta.

Tabela broj 1: Zakoni i podzakonski akti u oblasti zaštite prirode

ZAKONI	PODZAKONSKI AKTI
Zakon o zaštiti životne sredine ("Službeni glasnik Republike Srpske", br.71/12, 79/15, 70/20,)	Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjava upravljač zaštićenog područja ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj:65/19)
Zakon o zaštiti prirode ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 20/14)	Pravilnik o inventaru objekata geonasleđa Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 65/21)
Zakon o nacionalnim parkovima ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 75/10)	Pravilnik o načinu obilježavanja zaštićenih područja (Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 3/18, 116/20)
Zakon o Nacionalnom parku Kozara ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 121/12)	Pravilnik o specijalnim tehničko-tehnološkim rješenjima koja omogućavaju nesmetanu i sigurnu komunikaciju divljih životinja ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj:66/17)
Zakon o Nacionalnom parku Sutjeska ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 121/12)	Pravilnik o izgledu znaka zaštite prirode, postupku i uslovima za njegovo korišćenje (Službeni glasnik RS, br: 50/16)
Zakon o Nacionalnom parku Drina (Službeni glasnik Republike Srpske", br 63/17)	Pravilnik o sadržaju, utvrđivanju i sprovođenju mjera upravljanja u zaštićenim područjima ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 83/15)
	Pravilnik o registru zaštićenih prirodnih dobara ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj: 79/11)
	Pravilnik o službenoj uniformi, legitimaciji i upotrebi službenog naoružanja službe nadzora u nacionalnom parku ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj:83/11)
	Pravilnik o unutrašnjem redu u nacionalnom parku ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj:83/11)
	Uredba o strogo zaštićenim i zaštićenim divljim vrstama ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 65/20)
	Uredba o Crvenoj listi zaštićenih vrsta flore i faune Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj:124/12)
	Crvena lista zaštićenih vrsta flore i faune Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske" broj:124/12)

II. Federacija Bosne i Hercegovine

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je 2021. godine uputila Nacrt Izmjena i dopuna Zakona o zaštiti prirode prema Parlamentu FBiH. Nacrt je prošao proceduru u Domu naroda i Predstavničkom domu, te je službeno dato zeleno svjetlo da se na osnovu predloženih izmjena uradi i tekst prijedloga izmjena i dopuna Zakona. Od tada on „stoji u ladici“ i čeka svoj trenutak kada će se kao prijedlog naći na dnevnom redu.

Prijedlog nacrtu je do sada nekoliko puta prošao proceduru usaglašavanja teksta u kome su aktivno učestvovala organizacije koje se bave zaštitom životne sredine. Međutim, i pored postojanja usaglašenog teksta, nisu poznati pravi razlozi zbog čega ovaj prijedlog čeka svoj red na usvajanje. Iako je tekst prijedloga uveliko usaglašen sa postojećim direktivama, u prijedlogu se ipak ne nalazi odredba kojom udruženja građana mogu pokrenuti inicijativu za zaštitu određenog područja.

Tabela broj 2: Zakoni i podzakonski akti u oblasti zaštite prirode

ZAKONI	PODZAKONSKI AKTI
Zakon o zaštiti prirode („Službene novine Federacije BiH“, broj 66/13)	Pravilnik o uspostavljanju i upravljanju informacionim sistemom za zaštitu prirode i vršenje monitoringa („Službene novine Federacije BiH, broj 46/05)
Zakon o Nacionalnom parku „Una“ („Službene novine Federacije BiH“, broj 44/08)	Pravilnik o novim mjerama za istraživanje ili očuvanje kako bi se spriječio značajan negativan uticaj na vrste namjernim hvatanjem ili ubijanjem vrsta („Službene novine Federacije BiH“, broj 65/06)
	Pravilnik o uspostavljanju sistema praćenja namjernog držanja i ubijanja zaštićenih životinja („Službene novine Federacije BiH, broj 46/05)
	Pravilnik o sadržaju i načinu izrade plana upravljanja zaštićenim područjima („Službene novine Federacije BiH“, broj 65/06)
	Pravilnik o uvjetima pristupa zaštićenom području („Službene novine Federacije BiH“, broj 69/06)
	Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra zaštićenih područja („Službene novine Federacije BiH“, broj 69/06)
	Uredba NATURA 2000 – zaštićena područja u Europi („Službene novine Federacije BiH“, broj: 43/11)
	Crvena lista ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva („Službene novine Federacije BiH“, broj: 7/14)

	Uredba o organizaciji, načinu rada i ovlastima nadzorničke službe zaštite prirode (Službene novine Federacije BiH broj: 14/16)".
	Pravilnik o načinu provođenja procjene rizika i izrade studije procjene rizika uvođenja, ponovnog uvođenja i uzgoja stranih svojiti i postupak izdavanja dozvole za unošenje stranih svojiti u Federaciju Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 102/15, 78/19).
	Pravilnik o mjerama zaštite za strogo zaštićene i zaštićene vrste i podvrste i zaštićene vrste i podvrste („Službene novine Federacije BiH“, broj 21/20)
	Pravilnik o uvjetima i načinu uspostavljanja i vođenja katastra speleoloskih objekata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 28/21)

KATEGORIZACIJA ZAŠTIĆENIH PODRUČJA

Oba zakona o zaštiti životne sredine koriste kategorizaciju po IUCN³ kategorijama za zaštitu područja na osnovu čega je u zakonima propisano 6 kategorija zaštićenih područja koji se u većoj mjeri podudaraju, osim u odnosu na nazive pojedinih podkategorija, kao i u njihovim objašnjenjima značenja. U odnosu na kategorizaciju zaštićenog područja, određena je i nadležnost za njeno proglašenje. U tom smislu, nadležnosti entiteta se znatno razlikuju, jer su propisi Federacije Bosne i Hercegovine utvrdili da su kantonalne skupštine nadležne u proglašenju četiri kategorije zaštićenih područja, dok su u Republici Srpskoj jedinice lokalne samouprave nadležne u donošenju dvije kategorije.

Tabela broj 3: Kategorizacija zaštićenih područja

Kategorija zaštićenog područja	Republika Srpska	Federacija Bosne i Hercegovine
I.	Strogi rezervat prirode (Ia) Posebni rezervat prirode (područje divljine Ib)	Strogi rezervat prirode (Ia) Područje divljine (Ib)
II.	Nacionalni park	Nacionalni park
III.	Spomenik prirode	- Park prirode (IIIa) - Spomenik prirode i prirodnih obilježja (IIIb)
IV.	Zaštićeno stanište (područje upravljanja staništem ili vrstom)	Područje upravljanja staništima / vrstama
V.	Zaštićeni pejzaži - Zaštićeni prirodni pejzaž - Zaštićeni kulturni pejzaž - Park prirode	Zaštićeni pejzaži - Kopneni pejzaž - Morski pejzaž Regionalni park

VI.	Zaštićeno područje sa održivim korištenjem prirodnih resursa - Park šuma - Objekti oblikovane prirode (spomenik parkovske kulture)	Zaštićena područja sa održivim korištenjem prirodnih resursa.
------------	--	---

Objašnjenje pojmova zaštićenih područja prema Zakonu o zaštiti prirode u Republici Srpskoj:

1. **Strogi rezervat prirode (Ia)** - područje neizmijenjenih prirodnih karakteristika sa reprezentativnim prirodnim ekosistemima, namijenjen isključivo za očuvanje izvorne prirode, genetičkih resursa, ekološke ravnoteže, praćenje prirodnih pojava i procesa, naučna istraživanja kojima se ne narušavaju prirodna obilježja, vrijednosti, pojave i procesi
2. **Posebni rezervat prirode (područje divljine Ib)** - područje sa neizmijenjenom ili neznatno izmijenjenom prirodom, od naročitog značaja zbog jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, a koje obuhvata stanište ugrožene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva, bez naselja ili sa rijetkim naseljima u kojima čovjek živi usklađeno sa prirodom, namijenjeno očuvanju postojećih prirodnih odlika, genetičkih resursa, ekološke ravnoteže, praćenju prirodnih pojava i procesa, naučnim istraživanjima i obrazovanju, kontrolisanim posjetama i očuvanju tradicionalnog načina života
3. **Nacionalni park** - Nacionalni park je područje sa većim brojem raznovrsnih prirodnih ekosistema, istaknutih pejzažnih karakteristika i kulturnog nasljeđa u kome čovjek živi usklađeno sa prirodom, namijenjeno očuvanju postojećih prirodnih vrijednosti i resursa, ukupne pejzažne, geološke i biološke raznovrsnosti, kao i zadovoljenju naučnih, obrazovnih, duhovnih, estetskih, kulturnih, turističkih, zdravstveno-rekreativnih potreba i ostalih aktivnosti u skladu sa načelima zaštite prirode i održivog razvoja
4. **Spomenik prirode** - Spomenik prirode je manja, neizmijenjena ili djelimično izmijenjena, prirodna prostorna cjelina, objekat ili pojava, fizički jasno izražen, prepoznatljiv i jedinstven, reprezentativnih geomorfoloških, geoloških, hidrografskih, botaničkih i drugih obilježja, kao i ljudskim radom formirana

botanička vrijednost od naučnog, estetskog, kulturnog ili obrazovnog značaja

5. Zaštićeno stanište (područje upravljanja staništem ili vrstom) - Zaštićeno stanište je područje koje obuhvata jedan ili više tipova prirodnih staništa značajnih za očuvanje jedne ili više populacija divljih vrsta i njihovih zajednica

6. Zaštićeni pejzaži - Zaštićeni pejzaži su područja prepoznatljivog izgleda sa značajnim prirodnim, biološko-ekološkim, estetskim i kulturno-istorijskim vrijednostima, koja su se tokom vremena razvijala kao rezultat interakcije prirode, prirodnih potencijala područja i tradicionalnog načina života lokalnog stanovništva

- **Zaštićeni prirodni pejzaž** - područje značajne biološko-ekološke i estetske vrijednosti, gdje tradicionalan način života lokalnog stanovništva nije bitnije narušio prirodu i prirodne ekosisteme

- **Zaštićeni kulturni pejzaž** - područje značajne pejzažne, estetske i kulturno-istorijske vrijednosti, koje se tokom vremena razvijalo kao rezultat interakcije prirode, prirodnih potencijala područja i tradicionalnog načina života lokalnog stanovništva

- **Park prirode** - područje dobro očuvanih prirodnih vrijednosti sa pretežno očuvanim prirodnim ekosistemima i živopisnim pejzažima, namijenjeno očuvanju ukupne geološke, biološke i pejzažne raznovrsnosti, kao i zadovoljenju naučnih, obrazovnih, duhovnih, estetskih, kulturnih, turističkih, zdravstveno-rekreativnih potreba i ostalih djelatnosti usklađenih sa tradicionalnim načinom života i načelima održivog razvoja

7. Zaštićeno područje sa održivim korištenjem prirodnih resursa - područje namijenjeno očuvanju ekosistema i staništa, a uporedo s tim i pratećih kulturnih vrijednosti i tradicionalnih načina upravljanja prirodnim resursima

- **Park šuma** - prirodna ili sađena šuma, veće pejzažne vrijednosti, namijenjena za odmor i rekreaciju, u kojoj su dopuštene samo one aktivnosti i radnje čija je svrha njeno održavanje ili uređenje

- **Objekti oblikovane prirode (spomenik parkovske kulture)** - vještački oblikovan prostor (perivoj, botanički vrt, arboretum, gradski park, drvored, kao i drugi oblici

vrtnog i parkovskog oblikovanja), odnosno pojedinačno stablo ili grupa stabala, koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-istorijsku, ekološku ili naučnu vrijednost

Objašnjenje pojmova zaštićenih područja prema Zakonu o zaštiti prirode u Federaciji Bosne i Hercegovine (članovi od 135. do 142. Zakona):

- 1. Strogi rezervat prirode (Ia)** - strogo zaštićeno područje, izdvojeno za zaštitu biodiverziteta i eventualno geološko/geomorfoloških pojava, u kome su posjete, korištenje i uticaji strogo kontrolisani i ograničeni u cilju osiguranja zaštite prirodnih vrijednosti
- 2. Područje divljine (Ib)** - zaštićeno područje koje je u cjelini nepromijenjeno ili vrlo malo promijenjeno, koje je zadržalo svoj prirodni karakter i uticaje, u kojem se ne nalaze stalna ili značajna ljudska naselja, a kojim se upravlja u cilju zaštite i očuvanja njegovih prirodnih uslova
- 3. Nacionalni park** - prostrana prirodna ili skoro prirodna područja, izdvojena za zaštitu ekoloških procesa šireg ranga, te relevantnih vrsta i ekosistema karakterističnih za područje, koji predstavljaju osnovu za duhovne, naučne, edukacijske, rekreacijske i turističke potencijale, kompatibilne sa zaštitom kulturnog i prirodnog naslijeđa
 - **Park prirode (IIIa)** - prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora s ekološkim obilježjima međunarodne, federalne ili kantonalne važnosti s naglašenim pejzažnim, odgojno-obrazovnim, kulturno-istorijskim i turističko rekreacijskim vrijednostima
 - **Spomenik prirode i prirodnih obilježja (IIIb)** - izdvojeno u cilju zaštite specifičnih prirodnih obilježja, kao što su posebni oblici kopnenog reljefa, morski grebeni, podmorske pećine, geološke forme kao pećine ili čak oblici života kao što su prašume
- 4. Područje upravljanja staništima / vrstama** - izdvojeno u cilju zaštite pojedinačnih vrsta ili staništa, što je prioritet u upravljanju
- 5. Zaštićeni pejzaži** - područje nastalo kroz interakciju ljudi i prirode tokom vremena, a karakteriše se značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i estetskim vrijednostima

- Kopneni pejzaž
 - Morski pejzaž
- 6. Regionalni park** - prostrano prirodno ili dijelom kultivisano područje kopna i/ili mora s ekološkim obilježjima međunarodne, federalne ili kantonalne važnosti i pejzažnim vrijednostima karakterističnim za područje na kojem se nalazi
- 7. Zaštićena područja sa održivim korištenjem prirodnih resursa** - očuvati ekosisteme i staništa zajedno sa pridruženim kulturnim vrijednostima i sistemom tradicionalnog upravljanja prirodnim resursima

REŽIMI ZAŠTITE

Entitetski propisi, bilo da je to kroz zakon ili neki drugi akt, prepoznaju režime zaštite koji imaju ključnu ulogu u zaštiti prirode. Svaki postojeći režim zaštite može biti uspostavljen u bilo kojoj kategoriji zaštićenog područja, jer od pojedinog režima zavisi kako i u kojoj mjeri će se iskorištavati priroda u zaštićenom području. Dobro određen režim zaštite u zaštićenom području, znači veći stepen očuvanja prirode i zaštite od bilo kakve buduće devastacije. Entiteti su u tom smislu propisali određene režime zaštite.

1) **Ia stepen - stroga zaštita,**

Režim zaštite Ia stepena sprovodi se na dijelu zaštićenog područja sa izvornim, neizmijenjenim ili malo izmijenjenim ekosistemima izuzetnog naučnog i praktičnog značaja kojom se omogućava isključivo prirodna sukcesija.

Režim zaštite Ia stepena isključuje sve oblike korišćenja prostora i aktivnosti, osim naučnih istraživanja, kontrolisane edukacije i interventnih aktivnosti u akcidentnim situacijama.

2) **Ib stepen - stroga zaštita uz mogućnost upravljanja populacijama**

Režim zaštite Ib stepena se sprovodi na dijelu zaštićenog područja sa izvornim, neizmijenjenim ili malo izmijenjenim ekosistemima velikog naučnog i praktičnog značaja. Zaštita Ib stepena dozvoljava isključivo naučna istraživanja, kontrolisanu edukaciju i aktivnosti usmjerene ka očuvanju i unapređivanju postojećeg stanja ekosistema (kontrolisano pašarenje, košenje, izmuljivanje, regulisanje vodnog režima i drugo).

3) **II stepen - aktivna zaštita**

Režim zaštite II stepena se sprovodi na dijelu zaštićenog područja sa djelimično izmijenjenim ekosistemima velikog naučnog i praktičnog značaja. Zaštita II stepena dozvoljava upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređivanja prirodnog dobra bez posljedica po primarne vrijednosti njegovih prirodnih staništa, populacija i ekosistema, kao i kontrolisane tradicionalne djelatnosti koje tokom svog odvijanja nisu ugrozile primarne vrijednosti prostora.

4) **III stepen - aktivna zaštita i mogućnost održivog korišćenja**

Režim zaštite III stepena se sprovodi na dijelu zaštićenog područja sa djelimično izmijenjenim ili izmijenjenim ekosistemima od naučnog i praktičnog značaja. Zaštita III stepena dozvoljava selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređivanja prirodnog dobra, održivo korišćenje, razvoj i unapređivanje seoskih domaćinstava, uređenje objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalnog građevinarstva, očuvanje tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva, razvoj infrastrukture usklađene sa vrijednostima, potencijalima i kapacitetima zaštićenog prostora namijenjene razvoju ekološkog, ruralnog, zdravstvenog, sportsko-rekreativnog vida i ostalih vidova turizma u skladu sa principima održivog razvoja.

POPIS ZAŠTIĆENIH PODRUČJA

I. REPUBLIKA SRPSKA

Tabela broj 4: Popis zaštićenih područja Republike Srspeke ⁴

BR. DOS.	NAZIV I KATEGORIJA	KATEGORIJA IUCN	POVRŠINA (ha)	OPŠTINA (GRAD)	UPRAVLJAC	AKT O ZAŠTITI
103a	Strogi rezervat prirode "Prašuma Janj"	Ia	295,00	Šipovo	ŠG "Gorica"	Odluka o zaštiti Strogog prirodnog rezervata "Prašuma Janj" (SG RS br. 123/12)
104a	Strogi rezervat prirode "Prašuma Lom"	Ib	297,82	Petrovac, I. Drvar	ŠG "Oštrej - Drinić"	Odluka o zaštiti Strogog prirodnog rezervata "Prašuma Lom" (SG RS br. 39/13)
201	Nacionalni park "Kozara"	II	3.907,54	Prijedor, Gradiška, Koz. Dubica	JU "NP Kozara"	Zakon o Nacionalnom parku "Kozara" (SG RS br. 121/12)
202	Nacionalni park "Sutjeska"	II	16.052,34	Foča, Gacko, Kalinovik	JU "NP Sutjeska"	Zakon o Nacionalnom parku "Sutjeska" (SG RS br. 121/12)
203	Nacionalni park "Drina"	II	6.315,32	Srebrenica	JU "NP Drina"	Zakon o Nacionalnom parku "Drina" (SG RS br. 63/17)
301	Spomenik prirode "Pećina LJubačevo"	III	45,45	Banjaluka	Grad Banjaluka	Odluka o zaštiti Spomenika prirode pećina LJubačevo (SG RS br. 36/08)

⁴ <https://nasljedje.org/registar-zasticenih-prirodnih-dobara/>

302	Spomenik prirode "Pećina Orlovača"	III	27,01	Pale	Kulturni centar Pale	Odluka o zaštiti Spomenika prirode pećina Orlovača (SG RS br. 117/11)
303	Spomenik prirode "Žuta bukva"	III	0,50	Kotor Varoš	Eko-etno selo "Žuta bukva"	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Žuta bukva (SG RS br. 30/12)
304	Spomenik prirode "Pećina Rastuša"	III	11,39	Teslić	Opština Teslić	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Pećina Rastuša (SG RS br. 87/12)
305	Spomenik prirode "Jama Ledana"	III	28,26	Ribnik	Opština Ribnik	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Jama Ledana (SG RS br. 93/12)
306	Spomenik prirode "Vaganska pećina"	III	12,00	Šipovo	Opština Šipovo	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Vaganska pećina (SG RS br. 21/13)
307	Spomenik prirode "Pećina Đatlo"	III	43,42	Bileća, Gacko	Opština Bileća i opština Gacko	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Pećina Đatlo (SG RS br. 35/13)
308	Spomenik prirode "Pavlova pećina"	III	13,40	Trebinje	Grad Trebinje	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Pavlova pećina (SG RS br. 50/13)
309	Spomenik prirode "Girska pećina"	III	25,37	Sokolac	Opština Sokolac	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Girska pećina (Službene novine Grada Istočno Sarajevo br. 12/15)**
310	Spomenik prirode "Pećina pod lipom"	III	6,10	Sokolac	Opština Sokolac	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Pećina pod lipom (Službene novine Grada Istočno Sarajevo br. 12/15)**

311	Spomenik prirode "Pećina Ledenjača"	III	7,40	Foča	Opština Foča	Odluka o zaštiti Spomenika prirode Pećina Ledenjača (Službeni glasnik Opštine Foča br. 7/15)**
312	Spomenik prirode "Velika pećina"	III	820,92	Bileća	Opština Bileća	Odluka o zaštiti Spomenika prirode "Velika pećina" (Službeni glasnik Opštine Bileća br. 8/15)**
313	Spomenik prirode "Pećina Kuk"	III	- ***	Kalinovik	Opština Kalinovik i SG "Kalinovik"	Odluka o proglašenju Spomenika prirode "Pećina Kuk" (Službeni glasnik Opštine Kalinovik br. 2/18)
314	Spomenik prirode "Liječanski knez"	III	0,34	Gradiška	Grad Gradiška	Odluka o proglašenju Spomenika prirode "Liječanski knez" (Službeni glasnik Grada Gradiška br. 11/19)
315	Spomenik prirode "Vrela Sane"	III	320,69	Mrkonjić Grad, Ribnik	ŠG "Lisjna" i SG "Ribnik"	Odluka o proglašenju Spomenika prirode "Vrela Sane" (Službeni glasnik RS br. 92/21)
316	Spomenik prirode "Pećina Mokranjska Miljacka"	III	190,40	Pale	ŠG "Jahorina"	Odluka o proglašenju Spomenika prirode "Vrela Pećina Mokranjska Miljacka" (Službeni glasnik RS br. 5/22)

317	Spomenik prirode "Crvene stijene"	III	15,10	Pale, Sokolac	ŠG "Jahorina" i SG	Odluka o proglašenju Spomenika prirode "Crvene stijene" (Službeni glasnik RS br. 18/23)
401	Zaštićeno stanište "Gromiželj"	IV	831,30	Bijeljina	Udruženje za zaštitu flore i faune	Odluka o proglašenju Zaštićenog staništa "Gromiželj" (SG RS br 19/18)
402	Zaštićeno stanište "Tišina"	IV	196,49	Šamac	Opština Samac	Odluka o proglašenju Zaštićenog staništa "Tišina" (SG RS br. 83/19)
403	Zaštićeno stanište "Gostilj"	IV	131,97	Doboj	ŠG "Doboj"	Odluka o proglašenju Zaštićenog staništa "Gostilj" (Službeni glasnik RS br. 3/22)
501	Park prirode "Una"	V	2.772,60	Krupa na Uni, Novi Grad, Kostajnica, Koz. Dubica	JU "PP Una"	Odluka o proglašenju Parka prirode "Una" (SG RS br. 79/19)

Tabela broj 5: Međunarodno proglašena zaštićena područja u Republici Srpskoj:

NAZIV ZAŠTIĆENOG PODRUČJA	POVRŠINA (ha)	OPŠTINA	MEĐUNARODNA KATEGORIJA
Močvarni kompleks Bardača	3.500	Srbac	Ramsarsko područje (br. 1658)
Prašuma "Janj" (transnacionalni serijski lokalitet "Iskonske bukove šume Karpata i drugih regiona Evrope")	295	Šipovo	br. 1133quater Prirodno dobro UNESCO
Strogi prirodni rezervat Prašuma "Perućica"	1.434	Foča	br. 6260/2017 Tentativna lista UNESCO

Tabela broj 6: Broj, površina i nadležnosti za proglašenje zaštićenog područja u odnosu na kategoriju:

KATEGORIJA	BROJ	POVRŠINA (ha)	NADLEŽNOST ZA PROGLAŠENJE
I	2	592	Vlada Republike Srpske
II	3	26.275	Narodna skupština Republike Srpske
III	17	1.567	Jedinica lokalne samouprave
IV	3	1.159	Vlada Republike Srpske
V	6	43.376	Vlada Republike Srpske
VI	3	66	Jedinica lokalne samouprave
Ukupno	34	71.876	-

Upoređujući zaštićene površine u entitetu Republika Srpska, vidljivo je da najveći dio zaštićenih područja potpada pod kategorije I, II i V, dok manji procenat otpada na ostale kategorije III, IV i VI. Površina zaštićenih područja za čije donošenje su nadležne lokalne jedinice samouprave kategorije III i VI su u mnogo manjem obimu zastupljene nego zaštićena područja za čije proglašenje su nadležne Vlade Republike Srpske kategorija I, IV i V i Narodne skupština Republike Srpske kategorija II. U posebnu kategoriju spadaju područja koja su direktno proglašena kao zaštićena međunarodno zaštićena područja i u Republici Srpskoj postoje takva tri područja.

Najveći broj zaštićenih područja imaju upravo područja u nadležnosti proglašenja jedinica lokalne samouprave kategorija **III – spomenik prirode (17)**, dok najmanji broj zaštićenih područja imaju kategorije sa najviše zaštićenih hektara **kategorija I – strogi i posebni rezervati prirode (2) i II – nacionalni parkovi (3)**. Ostale kategorije **IV – zaštićeno stanište (3) i VI – zaštićeno područje sa održivim korištenjem prirodnih resursa (3)** imaju isti broj, dok nešto malo više ima kategorija **V – zaštićeni pejzaž (6)**.

II. FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Tabela broj 7: Popis zaštićenih područja Federacije Bosne i Hercegovine¹

Naziv Zaštićenog Područja	KANTON	KATEGORIJA PO IUCN	POVRŠINA (ha)	GODINA PROGLAŠENJA	UPRAVITELJ
Nacionalni parkovi					
Nacionalni park Una	Unsko-sanski kanton, Kanton 10	II	36629,08	2008	Javno preduzeće Nacionalni park "Una" www.nationalpark-una.ba
Spomenici prirode					
Spomenik prirode Tajan	Zeničko-dobojski kanton	III	4948,30	2008	JP Šumsko privredno društvo Zeničko - dobojskog kantona
Spomenik prirode Prokoško jezero	Srednjobosanski kanton	III	2225,00	2005	Općina Fojnica
Spomenik prirode Skakavac	Kanton Sarajevo	III	1430,70	2002 i 2010	Javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo www.zppks.ba
Spomenik prirode Vrelo Bosne	Kanton Sarajevo	III	603,00	2006 i 2010	Javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo www.zppks.ba
Parkovi prirode					
Park prirode Hutovo blato	Hercegovačko-neretvanski kanton	V	7824,07	1995	Javno preduzeće Park prirode "Hutovo blato" www.hutovo-blato.ba
Park prirode Blidinje	Hercegovačko-neretvanski kanton, Zapadnohercegovački kanton, Kanton 10	V	35800,00	1995	Javno preduzeće Park "Blidinje" www.prirode-Blidinje.ba
Zaštićeni pejzaži					
Zaštićeni pejzaž Bijambare	Kanton Sarajevo	V	497,00	2006 i 2010	Javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo www.zppks.ba
Zaštićeni pejzaž Trebević	Kanton Sarajevo	V	400,20	2014	Javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo www.zppks.ba
Zaštićeni pejzaž Konjuh	Tuzlanski kanton	V	8645,30	2009/2014/ 2017	Javna ustanova zaštićeni pejzaž "Konjuh" www.zpkonjuh.ba
Zaštićeni pejzaž Bentbaša	Kanton Sarajevo	V	160,9	2017	Javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo www.zppks.ba
Zaštićeni pejzaž Vjetrenica - Popovo polje	Hercegovačko-neretvanski kanton	V	4712,19	2021	Javno preduzeće "Vjetrenica d.o.o Ravno" www.vjetrenica.ba

Tabela broj 8: IBA područja u FBiH

IBA PODRUČJA U FEDERACIJI BOSNI I HERCEGOVINI			
Područje	Godina posljednjeg uvrštavanja podataka na listu IBA	Kod	Kriterij
Hutovo blato	2011	BA001	<p>A1 Vrste od globalnog značaja zaštite Stanište redovno sadrži značajan broj globalno ugroženih vrsta ili nekih vrsta koje su od globalnog značaja zaštite (oznaka Spec 1 prema BirdLife International).</p> <p>A4i Za stanište se zna ili se smatra da sadrži na regularnom nivou $\geq 1\%$ biogeografskih populacija vodenih ptica koje žive u velikim jatima, B1i Za mjesto se zna ili se smatra da sadrži $\geq 1\%$ migratornih ptica ili drugih jasno određenih populacija vodenih ptica,</p> <p>B2 Vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi Mjesto je jedno od važnijih staništa u zemlji za vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi (SPEC 2, 3) i za one čiji se način zaštite staništa čini prikladnim,</p> <p>B3 Vrste sa povoljnim statusom zaštite u Evropi Mjesto je jedno od važnijih staništa u zemlji za vrste sa povoljnim statusom zaštite u Evropi ali čiji je gro jedinki koncentrisanih u Evropi (SPEC 4) i čiji se način zaštite staništa čini prikladnim.</p>
Livanjsko polje	2011	BA004	<p>A4iii Za stanište se zna ili se smatra da na regularnom nivou sadrži ≥ 20.000 vodenih ptica ili 10.000 parova morskih ptica od jedne ili više vrsta,</p> <p>B1iv Mjesto gdje više od 5.000 rođa ili preko 3.000 grabljivica ili ždralova redovno prolazi tokom jesenje ili proljetne migracije, B2 Vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi Mjesto je jedno od važnijih staništa u zemlji za vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi (SPEC 2, 3) i za one čiji se način zaštite staništa čini prikladnim,</p> <p>B3 Vrste sa povoljnim statusom zaštite u Evropi Mjesto je jedno od važnijih staništa u zemlji za vrste sa povoljnim statusom zaštite u Evropi ali čiji je gro jedinki koncentrisanih u Evropi (SPEC 4) i čiji se način zaštite staništa čini prikladnim.</p>
Boračko jezero	2000	BA002	<p>B2 Vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi Mjesto je jedno od važnijih staništa u zemlji za vrste sa nepovoljnim statusom zaštite u Evropi (SPEC 2, 3) i za one čiji se način zaštite staništa čini prikladnim.</p>

Tabela broj 9: međunarodno proglašena zaštićena područja u FBiH

MEĐUNARODNO PROGLAŠENA ZAŠTIĆENA PODRUČJA			
Naziv zaštićenog područja	Općina	Površina (ha)	Međunarodna kategorija
Livanjsko polje	Livno, Bosansko Grahovo i Tomislavgrad	45,868	Ramsar
Hutovo blato	Čapljina i Stolac	7824,07	Ramsar

Tabela 10: Broj, površina i nadležnosti za proglašenje zaštićenog područja FBiH

KATEGORIJA	BROJ	POVRŠINA (ha)	NADLEŽNOST ZA PROGLAŠENJE
I	0	0	Parlament FBiH
II	1	36629	Parlament FBiH
III	4	9206	Kantonalna skupština
IV	0	0	Kantonalna Skupština
V	7	58.038	Kantonalna skupština
VI	0	0	Kantonalna skupština
Ukupno	12	103.873	

Upoređujući zaštićene površine u entitetu Federacija Bosna i Hercegovina, vidljivo je da najveći dio zaštićenih područja potpada pod kategorije III i V, dok manji procenat otpada na kategoriju II. U zavisnosti od toga, površina zaštićenih područja za čije donošenje su nadležne kantonalne skupštine kategorije od III do VI su u mnogo većem obimu zastupljene nego zaštićena područja za čije proglašenje je nadležan Parlament Federacije Bosne i Hercegovine kategorija I i II. U posebnu kategoriju spadaju područja koja su direktno proglašena kao zaštićena međunarodno zaštićena područja i kao i IBA područja koja su važna za ptice.

Po osnovu toga, najveći broj zaštićenih područja imaju upravo područja u nadležnosti proglašenja kantonalne skupštine, kategorija **III – spomenik prirode (4)**, **V – parkovi prirode i zaštićeni pejzaži (7)** dok u zaštićenom području **kategorije II – nacionalni park (1)** postoji samo jedno zaštićeno područje koje je u nadležnosti Parlamenta FBiH. Ostale kategorije **I - strogi rezervat prirode i područje divljine**, **IV - područje upravljanja staništima / vrstama**, **VI - zaštićena područja sa održivim korištenjem prirodnih resursa** nisu zastupljene u Federaciji Bosne i Hercegovine.

NADLEŽNOST, POSTUPAK PROGLAŠAVANJA I UPRAVLJANJA ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM

Republika Srpska

NADLEŽNOSTI PROGLAŠAVANJA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA

Kada su u pitanju nadležnosti za proglašavanje zaštićenih područja, Narodna Skupština Republike Srpske proglašava nacionalni park, Vlada Republike Srpske strogi rezervat i posebni rezervat prirode (područje divljine), zatim zaštićeno stanište i zaštićene pejzaže uključujući zaštićeni prirodni i kulturni pejzaž, te park prirode. Jedinice lokalne samouprave proglašavaju spomenik prirode i zaštićeno područje sa održivim korištenjem prirodnih resursa kao što su park šuma i objekti oblikovane prirode. Ukoliko se spomenik prirode i zaštićeno područje sa održivim korištenjem prirodnih resursa nalazi na teritoriji dvije ili više jedinica lokalne samouprave, one takvo područje mogu proglasiti zaštićenim uz saglasnost nadležnog Ministarstva, a po prethodno pribavljenom mišljenju Zavoda i nadležnih ministarstava. Pored organa koji proglašava neko područje zaštićenim, ključnu ulogu igraju Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa i Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju.

Tabela broj 11: Nadležnosti u proglašenju zaštićenog područja Republike Srpske

KATEGORIJA	REPUBLIKA SRPSKA (ČLAN 60. ZAKONA)
I.	Vlada Republike Srpske
II.	Narodna Skupština Republike Srpske
III.	Skupština jedinice lokalne samouprave
IV.	Vlada Republike Srpske
V.	Vlada Republike Srpske
VI.	Skupština jedinice lokalne samouprave

POSTUPAK PROGLAŠAVANJA ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH DOBARA

Inicijativu za proglašenje zaštićenog područja može podnijeti:

1. Vlada Republike Srpske
2. nadležno Ministarstvo,
3. Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa
4. jedinica lokalne samouprave,
5. upravljač zaštićenog područja,
6. pravna i fizička lica koji u obavljanju privrednih i drugih djelatnosti koriste prirodne resurse i zaštićena prirodna dobra,
7. univerziteti, stručne i naučne organizacije i druge javne ustanove i
8. građanin, grupe građana, njihova udruženja, profesionalne ili druge organizacije.

Inicijativa se obično podnosi nadležnom ministarstvu, ali ako se ona podnese i nekom drugom organu, prosljediće se nadležnom ministarstvu. Nakon podnošenja inicijative, ona se dalje upućuje nadležnom organu za izradu, koji u roku od 30 dana mora obavijestiti nadležno ministarstvo o opravdanosti podnošenja inicijative i ukoliko je inicijativa opravdana kada će pristupiti izradi Studije. Onog trenutka, kada se to obavještenje dostavi nadležnom organu, stanje prirodnog područja ne smije biti pogoršano. Nakon toga, nadležni organ za proglašavanje zaštićenih prirodnih dobara dužan je da obavijesti podnosioca inicijative za proglašenje zaštićenog područja o pokretanju postupka za određivanje zaštićenog područja, odnosno o toku izrade Studije kojom se utvrđuju vrijednosti područja koje se predlaže za zaštitu i način upravljanja. Za područje za koje je podnesena inicijativa za zaštitu, a za koje se utvrdi da postoji opasnost da će biti ozbiljno ugroženo ili narušeno, izrađivač studije je dužan dostaviti nadležnom organu izvještaj o stanju prirodnog dobra i faktorima ugrožavanja, a nadležni organ nakon toga obaviještava nadležnu inspekciju radi prekida svih aktivnosti i radova koji dovode do narušavanja prirodnog područja.

Studiju obično radi Zavod, na osnovu podataka koji su prikupljeni u toku istraživanja, a u izradi mogu učestvovati domaći i međunarodni eksperti i stručne organizacije. U pravilu, finansijska sredstva za izradu Studije trebalo bi da budu predviđena budžetima Zavoda, opština ili republike, ali najčešće istraživanja finansira civilno društvo kroz projekte. Nakon završenih istraživanja i prikupljenih podataka, prelazi se na fazu izrade. Sadržaj Studije propisan je Zakonom o zaštiti prirode. Rok za izradu studije za spomenike prirode i zaštićeno stanište je 12 mjeseci, za zaštićene

pejzaže i zaštićeno područje sa održivim korišćenjem prirodnih resursa 24 mjeseca, a za nacionalne parkove, stroge i posebne rezervate prirode rok je 30 mjeseci. Ako se kojim slučajem, u propisanom roku Studija ne izradi, onaj ko radi Studiju dužan je da pisanim putem obavijesti nadležni organ o progresu izrade Studije.

Akt o proglašenju zaštićenog područja je sljedeća faza u proglašenju zaštite i donosi se na osnovu izrađene Studije. Nadležni organ za proglašavanje zaštićenog područja nakon donošenja Akta obezbjeđuje učešće javnosti putem javnog uvida u sam Akt sa kartografskom dokumentacijom, a nakon javnog uvida izrađivač studije dužan je da uzme u obzir i komentare, prijedloge i sugestije javnosti. Sadržina Akta, kao i Studije propisana je Zakonom, a sam Akt proglašavaju zakonodavni organi u odnosu na koje je zaštićeno područje planirano. Usvojeni akt objavljuje se u Službenom glasniku Republike Srpske ili glasniku jedinice lokalne samouprave, u zavisnosti od proglašenja.

Područje koje ima prirodne vrijednosti i značajna staništa divljih vrsta za koje postoji opasnost da će biti ozbiljno narušeno ili uništeno, ukoliko se na vrijeme ne preduzmu mjere zaštite, može se proglasiti kao područje prethodne zaštite. Kao i kod pokretanja inicijative, tako i inicijativu za prethodnu zaštitu mogu pokrenuti isti subjekti. Akt o prethodnoj zaštiti objavljuje se u Službenom glasniku Republike Srpske najduže do dvije godine i traje sve do donošenja Akta o zaštiti.

UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Upravljanje zaštićenim područjem je djelatnost od opšteg interesa, a zaštićenim područjem može upravljati pravno lice, Upravljač koji ispunjava sve zakonom propisane uslove. Upravljač se određuje Aktom o zaštiti, a organ koji donosi akt može za potrebe upravljanja osnovati javno preduzeće ili javnu ustanovu. Upravljač ima određene obaveze i one obuhvataju: čuvanje zaštićenog područja i sprovođenje mjera zaštite, unapređenje i promovisanje zaštićenog područja, upravljanje u skladu sa Aktom o zaštiti, obilježavanje zaštićenog područja i zone zaštite, i da obezbijedi neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog područja, kao i izvršavanje drugih obaveza navedenih u Zakonu. Ako upravljač ne izvršava svoje obaveze, nadležni organ može povjeriti upravljanje drugom upravljaču.

Svaki upravljač radi po osnovu Plana upravljanja zaštićenim područjem, koji se donosi na period od deset godina, a planom upravljanja se određuju

načini sprovođenja zaštite, korištenja i upravljanja zaštićenim područjem. Plan upravljanja, kao i Akt o zaštiti mora biti dostupan javnosti putem javnog uvida, a mora se donijeti najkasnije u roku od dvije godine od dana donošenja Akta o zaštiti. Do početka primjene Plana upravljanja, upravljač donosi Program sprovođenja mjera upravljanja, na godišnjem nivou, po kome je dužan da upravlja područjem. Održavanje unutrašnjeg reda i čuvanje zaštićenog područja sprovodi čuvarska služba.

Federacija Bosne i Hercegovine

NADLEŽNOST PROGLAŠAVANJA ZAŠTIĆENOG PODRUČJA

Kada su u pitanju nadležnosti za proglašavanje određenog područja zaštićenim u Federaciji Bosne i Hercegovine, ona je podijeljena između entiteta i kantona. Parlament FBiH ima nadležnost za proglašavanje strogog rezervata prirode, posebnog rezervata prirode i nacionalnog parka. Ostale kategorije zaštićenih područja kao što su: park prirode i spomenik prirode i prirodnih obilježja, područje upravljanja staništima / vrstama, zaštićeni pejzaži uključujući kopneni i morski pejzaž i regionalni park, te zaštićena područja sa održivim korištenjem prirodnih resursa proglašavaju kantonalne skupštine. Za ona područja koja se nalaze na teritoriji dva ili više kantona proglašavaju se zakonom koji donosi Parlament Federacije uz saglasnost skupština kantona.

Tabela broj 12: Nadležnosti za proglašenje zaštićenog područja Federacije Bosne i Hercegovine

KATEGORIJA	FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE (ČLAN 144. ZAKONA)
I.	Parlament Federacija Bosne i Hercegovine
II.	Parlament Federacija Bosne i Hercegovine
III.	Kantonalna skupština
IV.	Kantonalna skupština
V.	Kantonalna skupština
VI.	Kantonalna skupština

POSTUPAK PROGLAŠAVANJA ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH DOBARA

Pokretanje postupka za proglašavanje zaštićenih prirodnih dobara u Federaciji Bosne i Hercegovine zavisi isključivo od nadležnosti za njihovo proglašenje. Za razliku od Zakona Republike Srpske koji je dao pravo pokretanje inicijative različitim subjektima, važeći Zakon o zaštiti prirode

u FBiH ne prepoznaje te subjekte za pokretanje inicijative, niti inicijativu kao način iniciranja pokretanja postupka zaštite.

Prvi korak u tom postupku formalno, uvijek mora krenuti od administrativne jedinice, kantona ili federacije, kao što je to već ranije navedeno u zavisnosti od nadležnosti zaštite. Međutim, dosadašnje iskustvo pokazalo je često nepostojanje uske saradnje organizacija koje se bave zaštitom prirode i opština, u kojoj su inicijative predavane ovoj administrativnoj jedinici, da bi ona kasnije ovaj postupak dalje uputila prema kantonima ili na federalni nivo, u cilju uspostavljanja zakonske zaštite prirode.

Nepostojanje Zavoda za zaštitu prirode na federalnom nivou, ili u nekim kantonima, dodatno komplikuje tok procedure zaštite. Odgovornost na izradi stručnog mišljenja uvijek je na onoj administrativnoj jedinici koja ga i proglašava. Finansijska sredstva za istraživanje bi trebala biti predviđena budžetima kantona ili federacije, ali u praksi je to drugačije, pa istraživanja najčešće finansira civilni sektor kroz projekte. U ovoj fazi postupka, potrebno je i mišljenje opštinskog vijeća, kako bi se ispunila zakonska procedura. Kasnije, kada se izradi stručno mišljenje, postupak je propisan zakonom i isto se upućuje na javnu raspravu u formi prijedloga akta, zajedno sa Stručnim mišljenjem.

O prijedlogu za proglašenje prirodne vrijednosti zaštićenom obavještava se javnost, a to podrazumijeva javni uvid u predloženi akt o proglašenju zaštite prirodne vrijednosti i stručno obrazloženje s kartografskom dokumentacijom. Javni uvid provodi se u opštinama na čijem području se nalazi buduće zaštićeno područje i on traje najmanje 30 dana. U toku postupka, zainteresovana javnost može uputiti svoje prijedloge, sugestije i mišljenja, a kanton ili federacija su dužni da se izjasne o upućenim primjedbama, i tako one postaju sastavni dio dokumentacije na kojoj se i zasniva prijedlog za proglašenje. Obavijest o mjestu i datumu održavanja javnog uvida objavljuje se u najmanje jednom dnevnom listu, i sadrži podatak gdje se može pregledati kartografska i druga dokumentacija u vezi s predloženom zaštitom.

U zavisnosti od nadležnosti proglašenja zaštite, donosi se Zakon o proglašenju zaštite prirodne vrijednosti, koji se objavljuje u "Službenim novinama Federacije BiH", ili u "Službenim novinama kantona". Zaštićene prirodne vrijednosti upisuju se u Registar zaštićenih prirodnih vrijednosti koji vodi ministarstvo i Zavod, ukoliko postoji na kantonalnom nivou. Kada se pokrene postupak zaštite, prirodne vrijednosti područja nalaze se pod privremenom zaštitom od dana kad je oglašena obavijest o javnom uvidu

u dnevnoj štampi, do okončanja postupka i za to vrijeme, za to područje važe odredbe Zakona kao da je to područje već proglašeno.

UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Zaštićenim područjima i drugim zaštićenim prirodnim vrijednostima, upravljaju javna preduzeća i javne ustanove koje osnivaju kantoni ili Federacija, pa se tako za kategorije I i II osnivaju federalna javna preduzeća, dok se za ostale kategorije osnivaju kantonalne javne ustanove. Pored toga, data je mogućnost da se mogu formirati i nova javna preduzeća i javne ustanove, ali samo uz prethodnu odluku Parlamenta Federacije, odnosno skupština kantona. Međutim, u praksi se ova vrsta aktivnosti izbjegava, pa se upravljanje daje postojećim preduzećima ili ustanovama, kao što su šumska privredna društva ili turističke zajednice.

Javna preduzeća i javne ustanove obavljaju djelatnost zaštite, održavanja i promocije zaštićenog područja i druge zaštićene prirodne vrijednosti u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, te takođe nadziru provođenje uslova i mjera zaštite prirode na području kojim upravljaju. Pored toga, one na tim područjima nadziru i način obavljanja dozvoljenih djelatnosti, u cilju osiguranja racionalnog i održivog korištenja prirodnih dobara.

Upravljanje se vrši po osnovu Plana upravljanja kojeg donosi Vlada FBiH ili kantona na period od 10 godina i to na prijedog kantonalnog ili federalnog nadležnog ministarstva, a planom se određuju razvojne smjernice, način izvođenja zaštite, korištenja i upravljanja zaštićenim područjem, te pobliže smjernice za zaštitu i očuvanje prirodnih vrijednosti zaštićenog područja uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva. Nakon proteka razdoblja od pet godina analizira se provođenje plana upravljanja i ostvareni rezultati, te se po potrebi obavlja revizija plana upravljanja.

**PRIMJERI IZ PRAKSE
POKRETANJA INICIJATIVA
I UPRAVLJANJA
ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA**

I. Republika Srpska

Spomenik prirode "Vrela Sane"

Foto: Boro Marić

Spomenik prirode "Vrela Sane" je najsvježiji primjer proglašenja zaštićenog područja u kome je učestvovalo nekoliko organizacija koje se bave zaštitom životne sredine zajedno sa pojedinim institucijama. Inicijativu za proglašenje zaštićenog područja u kategoriji park prirode kako je predviđeno Izmjenama i dopunama prostornog plana Republike Srpske do 2025. godine pokrenulo je Udruženje "Centar za životnu sredinu iz Banja Luke – CZZS", ali je ubrzo nakon pokrenute inicijative, ovaj postupak obustavljen zbog izgradnje mHE Medna na rijeci Sani. S obzirom da je izgradnja mHE Medna uticala na obuhvat zaštićenog područja koji se trebao prostirati od izvora do kanjona Prizrenac, Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske je krajem 2018. godine, nakon izgradnje i puštanja u rad mHE Medna, tražilo od pokretača inicijative da se ponovo izjasni o novom obuhvatu budućeg zaštićenog područja. Ubrzo nakon toga, CZZS je 2019. godine podnio dvije nove inicijative, jednu za proglašenje zaštićenog područja Spomenik prirode "Vrela Sane" i drugu za proglašenje zaštićenog područja "Prizren Grad", izbjegavši tako ulazak izgrađene mHE Medna u prijašnji planirani obuhvat, jer je područje pretrpilo znatnu devastaciju / promjene i kao takvo nije imalo potencijala da bude dio budućeg obuhvata zaštićenog područja.

Iako je postupak na početku bio stopiran, zbog izgradnje mHE Medna, to nije spriječilo CZZS da pokrene istraživanja na obuhvatu tri izvora Sane, koji se spajaju u jedan vodotok 500 m prije izgrađene mHE. Istraživanja su provedena u saradnji sa Prirodnomatematickim fakultetom iz Banja Luke i Udruženjem "Ornitološko društvo Naše ptice". Prikupljeni podaci istraživanja dostavljeni su Zavodu za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske koji je u okviru svojih nadležnosti, našao mogućnosti za izradu Studije zaštite zaštićenog područja Vrela Sane, koja je zajedno sa ostalom dokumentacijom predana Vladi Republike Srpske na donošenje Odluke o proglašenju Spomenika prirode "Vrela Sane". Iako je proglašenje spomenika prirode u nadležnosti lokalnih zajednica, odluka je donesena na nivou Vlade jer se obuhvat zaštićenog područja prostire na dvije opštine: Mrkonjić Grad i Ribnik. Odluka o proglašenju spomenika prirode „Vrela Sane“ donesena je 2021. godine, a u toku je priprema dokumentacije za proglašenje zaštićenog područja kanjon Prizrenac.

Nakon proglašenja, aktivnosti oko izrade Plana upravljanja Vrela Sane je u periodu od 2021-2023 preuzelo Udruženje „Greenways“ iz Mrkonjić Grada, koji istovremeno i vodi Visitor Centar Pecka u selu Pecka i koji se se od početka samovoljno starao o očuvanju tri izvora Sane. Udruženje „Greenways“ je pokrenuo razgovore sa Šumama Republike Srpske – šumsko gazdinstvo Ribnik i Lisina kao upravljačima Spomenika prirode „Vrela Sane“ i Zavodom za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske u cilju donošenja što kvalitetnijeg plana upravljanja ovim područjem. Zahvaljujući istovremeno postignućima koje je Udruženje „Greenways“ uradilo u svom dosadašnjem radu, Šume Srpske su potpisale Sporazum o poslovno tehničkoj saradnji na osnovu koga je kasnije Udruženje „Greenways“ angažovalo rendžera u cilju staranja i očuvanja Vrela Sane. U dogovoru sa opštinom Mrkonjić Grad, obezijeđena su i finansijska sredstva za rendžera, a uporedo sa tim Udruženje „Greenways“ je nastavilo aktivnosti oko donošenja Plana upravljanja. Nakon serije radionica na kojima je nastajao plan, Udruženje „Greenways“ je opštinama Mrkonjić Grad i Ribnik i Šumama Republike Srpske predložilo nacrt Plana upravljanja i dostavilo nacrt Plana upravljanja Vrelima Sane. Plan je dalje proslijeđen Ministarstvu za prostorno planiranje, građevinarstvo i ekologiju i Zavodu za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske na odobrenje, a nakon čega je Vlada Republike Srpske donijela odluku o Planu upravljanja "Vrela Sane".

Spomenik prirode Žuta Bukva

Foto: Ana Ćurić

Žuta bukva je drvo koje se nalazi na teritoriji opštine Kotor Varoš, staro preko 300 godina i jedino takvo na teritoriji Evrope. Proglašeno je zaštićenim područjem – spomenikom prirode 2012 godine, a inicijativu za proglašenje pokrenuo je Ranko Gavrilović. On je 2010. godine prema Zavodu za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske pokrenuo inicijativu za zaštitu ovog jedinstvenog drveta kao samostalni preduzetnik SP "Žuta Bukva", a kasnije kao Etno selo. Žutu Bukvu zaštićenim područjem proglasila je Vlada Republike Srpske Odlukom o zaštiti Spomenika prirode Žuta bukva 2012. godine. Istom odlukom navedeno je da se opština Kotor Varoš brine o Žutoj bukvi, a da se upravljanje povjerava SP "Žuta Bukva" kao pokretač inicijative, na 15 godina. Sredstva za zaštitu i razvoj Spomenika prirode obezbjeđuju se iz sredstava opštine, prihoda Upravljača i drugih izvora.

Plan upravljanja Žutom bukvom još uvijek nije donesen, a problemi na koje nailazi upravljač od početka proglašenja, finansijske su prirode. Etno selo "Žuta Bukva" nema zaposlenih lica, a sredstva koja dobije od opštine Kotor Varoš su nedovoljna, tek da se pokriju putni troškovi.

Nedovoljna finansijska sredstva i nedostatak Plana upravljanja doveli su do toga da se mjere zaštite ne provode u cjelosti, Etno selo "**Žuta Bukva**" nema kapaciteta za smještaj posjetitelja i tako da je sve spalo na jednog čovjeka Ranka Gavrilovića, koji u očuvanje "**Žute Bukve**" ulaže svoja sredstva.

Republika Srpska u narednom periodu planira da dodatno zaštiti više određenih područja, pa su tako organizacije koje se bave zaštitom životne sredine u saradnji sa Zavodom za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske i lokalnim zajednicama, pokrenule inicijative za proglašenje određenih zaštićenih područja. Za sva navedena područja pokrenute su inicijative, a pojedini postupci su u različitim fazama zaštite:

1. Spomenik prirode Klisura Prizren grad (Ribnik i Mrkonjić Grad)
2. Park prirode Pliva, Janj i planina Vitorog (Šipovo)
3. Šume Banjaluke (Banja Luka)
4. Zaštićeno stanište Luke (Teslić)
5. Zaštićeno prirodno stanište Neretva (Kalinovik i Gacko)
6. Zaštićeno područje Duga Njiva (Modriča)
7. Zaštita sliva rijeke Rzav (Višegrad)
8. Park prirode Lebršnik-Volujak (Gacko)
9. Park prirode Kruševo brdo (Kotor Varoš)
10. Zaštićeni prirodni pejzaž "Kanjon i klisura rijeke Vrbas"(Banjaluka)
11. Močvara Drinica- bara Starača (Bijeljina)

II. Federacija Bosne i Hercegovine

U Federaciji Bosne i Hercegovine zaštićenim područjima upravljaju isključivo institucije koje je osnovao entitet, kanton ili grad. Međutim, inicijative za proglašenje zaštićenog područja, u najvećem broju potiču od udruženja koja se bave zaštitom životne sredine. Iako im Zakon o zaštiti prirode Federacije Bosne i Hercegovine nije omogućio pravo podnošenja inicijative za zaštitu područja, organizacije u dogovoru sa opštinskim vijećima neformalno učestvuju u njenom pokretanju koja se predaje nadležnom kantonalnom ministarstvu na dalje postupanje.

Aktivnost u proglašenjima zaštićenih područja u Federaciji Bosne i Hercegovine obavlja se na svim nivoima, federalnim i kantonalnim, pa je tako iz federalnog Ministarstva okoliša i turizma zatražena saglasnost za pokretanje inicijative za uspostavu Nacionalnog parka „Prenj“ od gradonačelnika grada Konjica. Sa kantonalnih nivoa dostavljene su obavijesti, odnosno zahtjevi za finansijsku pomoć za proglašenje "Bara

Starača" – Odžak, Posavski kanton; "Bara Tišina" – Odžak, Posavski kanton; "Okresnica" - Srebrenik, Tuzlanski kanton.

U zadnjih nekoliko godina, postoji sve više inicijativa organizacija civilnog društva koja podnose inicijative i organizuju istraživanja pojedinih područja, kako bi se prikupila potrebna dokumentacija za utvrđivanje stepena zaštite. Najviše aktivnosti oko zaštite prirode provodi se na teritoriji Zeničko-dobojskog kantona, gdje su organizacije civilnog društva pokrenule nekoliko inicijativa koje su u različitim fazama procedure proglašenja. Napravljena je neformalna mreža za zaštitu prirode ZDK u čijem osnivanju je učestvovalo 6 organizacija koje su zajednički nastupile sa postojećim problemom upravljanja zaštićenim područjima. Članovi ove neformalne koalicije su sedam ekoloških udruženja: Sportsko i naučno istraživački klub "Atom", Zavidovići, Planinarsko društvo "Vis", Žepče, UG "Eko forum", Zenica, Udruženje "Eko Tvrtkovac", Zenica, UG "Fojničani", Maglaj, Udruga "Eko turist", Vareš i "Centar Dr. Stjepan Bolkey" Olovo.

S obzirom da su inicijative pokrenute na nivou Zeničko-dobojskog kantona u nekoliko opština, svaka organizacija je samostalno djelovala na području svoje opštine, dok su kao mreža zajedno nastupali pred kantonalnim organima, dajući akcenat na potrebu osnivanja javne ustanove koja bi upravljala zaštićenim područjima, kao što je to u slučaju Kantona Sarajevo i upravljanju zaštićenim područjima "Bijambare" i "Trebević".

U ZDK trenutno su podnešene slijedeće inicijative:

1. Gornja Trstionica - Bukovica u Zeničko-dobojskom kantonu, Kakanj
2. Močvara Bistrik, Zeničko-dobojski kanton, Kakanj
3. Babina – Tvrtkovac , Zeničko-dobojski kanton, Zenica
4. Mokra Megara, Zeničko-dobojski kanton, Maglaj
5. Matinski vis, Zeničko-dobojski kanton, Maglaj
6. Kanjon rijeke Orlje, Zeničko-dobojski kanton, Olovo

Gornja Trstionica; Foto: Robert Oroz

Kanjon rijeke Orlje; Foto: Saudin Merdan

ZAKLJUČCI / PREPORUKE

I. Zaključci

Bosna i Hercegovina ima samo oko 3% zaštićenog područja. Za ulazak u Evropsku uniju potrebno je zaštititi mnogo više, minimalno 17%. Međutim, na tom putu postoje mnoge prepreke. Različiti politički pogledi uticajnih političara, interesi domaćih i stranih investitora, nedostatak finansijskih sredstava za istraživanje i upravljanje zaštićenim područjima, kao i nedostatak adekvatnog kadra, čine mnogobrojne uzroke male zaštite prirode.

U Bosni i Hercegovini trenutno se vodi "borba" između stanovnika lokalnih zajednica i svih ljubitelja prirode protiv odluka organa vlasti i interesa domaćih i stranih investitora koji nekad znaju "prevladati". Sve više lokalnih zajednica odlučno se usprotivilo kako bi zaštitili prirodu u kojoj žive prije nego što investitor krene sa aktivnostima. Širom Bosne i Hercegovine nastaju inicijative za zaštitu područja značajnih za lokalnu zajednicu, stavljajući tako prioritet iskorištavanja prirode na drugačiji način nego njenim devastiranjem.

Iako su Zakoni usklađeni u većem dijelu sa direktivama, razlika u pravu na podnošenje inicijative za zaštitu je ogromna, jer Zakon o zaštiti prirode Federacije Bosne i Hercegovine nije predvidio pravo podnošenja inicijative udruženjima, kao što je to slučaj u Zakonu o zaštiti prirode Republike Srpske. Ovaj "nedostatak" ipak nije spriječio da se u Federaciji pokreće sve više inicijativa, po propisanoj proceduri, u kome glavnu ulogu imaju inicijative građana i uduženja koja se bave zaštitom životne sredine.

II. Preporuke

- Prevazići prepreke u entitetima s ciljem uspostavljanja jedinstvenog informacionog sistema kontrole, brige i zaštite prirode u Bosni i Hercegovini,
- Odrediti prioritete u zaštiti prirode u odnosu na iskorištavanje prirodnih resursa,
- Podstaknuti javnost, civilni sektor i nadležne organe na zajedničko djelovanje i saradnju u zaštiti prirode,
- Vršiti edukaciju administrativnog osoblja, budućih upravljača i civilnog sektora u vezi sa zaštitom i upravljanjem zaštićenim područjima,
- Ulagati više sredstava za istraživanja i izrade studija od fondova čija se sredstva obezbjeđuju iz različitih naknada za korištenje prirode i prirodnih resursa,

- Proširiti krug lica koja imaju pravo na podnošenje inicijative za zaštitu određenog područja u Federaciji Bosne i Hercegovine po ugledu na Republiku Srpsku, što uključuje pravna i fizička lica koja u obavljanju privrednih i drugih djelatnosti koriste prirodne resurse i zaštićena prirodna dobra, univerzitete, stručne i naučne organizacije i druge javne ustanove, građane, grupe građana, njihova udruženja, profesionalne ili druge organizacije.

O NAMA

„Arnika“ – građanski centar za podršku (Češka Republika)

„Arnika“ je nevladina organizacija osnovana 1996. godine. Ima mnogo godina iskustva u promovisanju transparentnosti informacija, podržavanju učešća javnosti u donošenju odluka i sprovođenju ekološke pravde. Njeni eksperti pomažu različitim organizacijama civilnog društva, opštinama i kao i pojedincima u rješavanju predmeta vezanih za zagađenje životne sredine i prevenciju širom Češke Republike. „Arnika“ takođe učestvuje u međunarodnim projektima usmjerenim na zaštitu životne sredine i jačanju implementiranja Arhuske konvencije u centralnoj i istočnoj Evropi, Kavkazu i centralnoj Aziji.

Kontakt: Arnika, Seifertova 327/85, 130 00 Praha 3, Češka Republika

tel: + 420 774 406 825

e-mail: cepo@arnika.org

Više informacija: www.eko.ba & www.arnika.org/en

„Centar za životnu sredinu“, Banja Luka (Bosna i Hercegovina)

„Centar za životnu sredinu“ je neprofitno i nestranačko udruženje koje argumentovano zagovara promjene u društvu utičući na relevantne politike i javnu svijest o životnoj sredini u Bosni i Hercegovini i na međunarodnom nivou. „Centar za životnu sredinu“ je organizacija koja je svojim osnivanjem i djelatnošću jasno fokusirana na pitanja oblasti životne sredine. Osnovana je 1999. godine, a upravo sa ciljem da svojim aktivnim i proaktivnim djelovanjem utiče i doprinosi unapređenju životne sredine.

Kontakt: Centar za životnu sredinu, Miše Stupara 5, 78 000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina

tel: + 387 51 433-140

e-mail: info@czzs.org

Više informacija: www.czzs.org

Centar Dr. Stjepan Bolkay

Centar Dr. Stjepan Bolkay osnovan je 2017. godine s ciljem sprovođenja bioloških istraživanja i edukativnih programa usmjerenih na očuvanje životne sredine. Terenska biološka istraživanja pokrivaju područje cijele Bosne i Hercegovine, kao i šire regije. U radu Centra Bolkay posebnu pažnju posvećujemo edukaciji studenata biologije o terenskim istraživanjima i radu s djecom kroz radionice u lokalnim zajednicama. Naš cilj je podizanje svijesti o važnosti očuvanja prirode i aktivno uključivanje zajednice u zaštitu životne sredine.

Kontakt: Centar Dr. Stjepan Bolkay, Klinčići bb, 71 340 Olovo, Bosna i Hercegovina
tel: + 387 61 535 722
e-mail: centar.bolkay@gmail.com

Udruženje "Aarhus centar u Bosni i Hercegovini", Sarajevo (Bosna i Hercegovina)

Osnovano je 2012. kao neprofitna, nevladina organizacija posvećena zaštiti ljudskih prava u oblasti okoliša. Aarhus centar promoviše sprovođenje Arhuske konvencije, slobodan pristup informacijama, učešće javnosti u procesu donošenja odluka, te pristupa pravdi u oblasti okoliša. Aarhus centar prioritetno ima za cilj zaštitu ljudskih prava u oblasti okoliša, te predstavlja most između građana i javnih organa vlasti pri ostvarivanju tih prava. Svoje aktivnosti provodi na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine

Kontakt: Udruženje "Aarhus centar u BiH" Behdžeta Mutevelića 39, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
tel.: +387 33 660-588
e-mail: admin@aarhus.ba
Više informacija: www.aarhus.ba

Preuzmite publikaciju

